

ДО ПИТАННЯ ПРО МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНО-СПРЯМОВАНОЇ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглянуто модель професійно-спрямованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей, реалізованої у змісті підручника.

Ключові слова: професійно-спрямована іншомовна підготовка, компетентність, підручник, професійний зміст.

Визнання іноземної мови (ІМ) у вищих навчальних закладах обов'язковим компонентом професійної підготовки студента вимагає оновлення системи іншомовного навчання. У зв'язку з тим, що основним засобом навчання є підручник, то модель підготовки фахівця має дидактично та методично ефективно відбиватись у змісті підручника. А відтак, зміст такого підручника має бути чітко професійно спрямованим, доступним і забезпечувати виконання вимог чинної програми. Дидактичне та методичне обґрунтування проблем конструювання професійно-спрямованого змісту навчання іншомовного спілкування, реалізованого у підручнику, є актуальною проблемою для вищих навчальних закладів. Тим більше, це особливо зумовлюється тенденціями активізації міжнародних зв'язків у різних сферах професійної діяльності.

У роботах сучасних дослідників (І. О. Зимня, І. В. Анічков, Г. В. Рогова, Ю. І. Пасов, О. М. Волченко, Г. О. Копил, В. Г. Редько, А. С. Гембарук, І. В. Іванова, В. О. Калінін та ін.) наголошується на актуальності проблеми удосконалення змісту навчання ІМ майбутніх фахівців як однієї із складових їхнього загальнокультурного розвитку та професійної підготовленості. Іншомовна підготовка відкриває широкі можливості для загальнокультурного, особистісного та професійного розвитку кожного студента, тому доцільною є спрямованість навчання ІМ на формування професійної компетентності. Не залишається вона осторонь і процесу формування професійної іншомовної компетентності студентів юридичних спеціальностей.

Сутність поняття професійної компетентності була предметом розгляду в роботах О. Є. Антонової, В. П. Беспалька, О. А. Дубасенюк, М. Б. Євтуха, І. А. Зазюна, Н. В. Кузьміної, О. Є. Ломакіної, Н. Г. Ничкало, Є. М. Павлютенкова, А. І. Пискунова, М. В. Розова, В. О. Сластьоніна та інших. На нашу думку, поняття "професійна компетентність" характеризує і визначає рівень професіоналізму особистості, яка володіє знаннями, навичками й уміннями, набутими власним шляхом та із досвіду практичної діяльності, що дозволяють їй демонструвати професійно грамотне мислення, оцінку, думку та здатність розв'язувати проблеми професійного характеру.

Під професійною іншомовною компетентністю ми розуміємо сукупність знань (лексичних, граматичних, фонетичних, орфографічних), умінь в аудіюванні, говорінні, читанні, письмі та навичок спілкування, що забезпечує володіння ІМ на професійному рівні. Для компетентного фахівця, котрий не володіє необхідними для його професії компетенціями, як засвідчує практика, неможлива їх повна реалізація в соціально значущих аспектах. Відповідно, компетентність студента є основним якісним показником освітнього процесу у вищому навчальному закладі, а її досягнення відбувається через здобуття ним необхідних компетенцій, що і є освітньою метою професійної підготовки спеціаліста [1].

Результати проведених нами моніторингових досліджень рівня сформованості професійної іншомовної компетентності випускників юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів II-III рівнів акредитації засвідчили її низький рівень. Однією з важливих причин такого становища є відсутність професійно-спрямованого підручника з навчання іншомовного спілкування студентів. У зв'язку з цим, підготовка підручника як основного засобу формування у студентів професійної іншомовної компетентності, на наш погляд, є важливим завданням сьогодення.

Метою цієї статті є опис моделі професійно-спрямованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей, яка має бути втілена у відповідному підручнику з навчання професійного іншомовного спілкування.

Модель (від лат. *modulus* – "міра, аналог, зразок") – відтворення чи відображення об'єкту, задуму (конструкції), опису чи розрахунків, що відображає, імітує, відтворює принципи внутрішньої організації або функціонування, певні властивості, ознаки чи (та) характеристики об'єкта дослідження чи відтворення (оригіналу) [5].

Засадами для розроблення моделі професійно-спрямованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей слугували такі чинники:

1. Іншомовна підготовка має здійснюватися в контексті формування професійної компетентності майбутніх фахівців юридичних спеціальностей у єдності трьох аспектів: професійного, загальнокультурного та особистісного.

2. Формування професійної іншомовної компетентності студентів юридичних спеціальностей потрібно організувати як особистісний і професійно-розвивальний процес залучення студентів до розгляду та вирішення соціальних, екологічних, морально-етичних, юридичних та інших професійно-орієнтованих ситуацій та виконання завдань, що стимулюють їхнє професійне самовизначення та професійний саморозвиток.

3. Цілі та зміст їхньої іншомовної підготовки мають враховувати особливості іноземної мови як навчальної дисципліни, форми та методи оволодіння нею у вищій школі.

4. Засадами для визначення змісту слугують основні положення стандарту вищої освіти (вимоги до освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти, освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вищих навчальних закладів, навчальних планів і програм навчальних дисциплін), вимоги до знань, умінь і навичок майбутніх фахівців юридичних спеціальностей, тривалість часу відведеного на вивчення навчальної дисципліни "Іноземна мова".

Відповідно до змісту і структури процесу професійної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей, враховуючи складність і багатогранність завдань, які при цьому виникають, неоднорідність процесу професійного становлення студентів в іншомовній підготовці, доцільно виділити низку етапів. Вони характеризуються особливими видами навчальної діяльності, різноманітними змістовими та процесуальними засобами їх виконання.

Проведені нами дослідження засвідчили, що ІМ, згідно з навчальними планами підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційних рівнів "молодший спеціаліст", "бакалавр", "спеціаліст", в основному, вивчається протягом перших двох років, коли студенти ще не мають достатнього рівня сформованості професійної компетентності. У зв'язку з цим на початковому етапі, на наш погляд, доцільно спиратись на загальнокультурні, а не на професійні мотиви діяльності студентів. Крім цього, початок навчання у вищому навчальному закладі часто пов'язаний із труднощами адаптації до нового середовища, колективу, вимог та особливостей навчального процесу тощо. Тому для успішного формування професійної іншомовної компетентності, має значення налагодження психологічного контакту між усіма суб'єктами навчального процесу: викладачем та студентами.

На нашу думку, професійно-спрямована іншомовна підготовка фахівців юридичних спеціальностей, що має на меті сформувати у них уміння та навички практичного володіння іноземною мовою у сфері фахової діяльності, має здійснюватися в три етапи (початковий, базовий, професійний). Така структуризація повинна чітко відбиватись і в змісті підручника. Розглянемо їх детальніше.

Початковий (корективний) етап іншомовної підготовки має на меті адаптацію студента не стільки до професійної діяльності, скільки до особливостей його роботи у вищому навчальному закладі, а також його підготовку до компетентісно-орієнтованого оволодіння іноземною мовою. А враховуючи той факт, що до вищих юридичних навчальних закладів вступають випускники з різних загальноосвітніх шкіл з різним ступенем володіння ІМ, головною метою початкового етапу є приведення їхніх знань, умінь і навичок до відносно однакового рівня.

Другий (базовий) етап має забезпечити залучення студентів до оцінювання тих чи інших правових явищ та аспектів з позицій загальнокультурного розвитку, сформувати відповідні вміння та мотиви. На цьому етапі зміст навчання має містити загальноюридичні відомості (наприклад, про зміст і структуру основного закону, структуру державної влади, функції гілок влади тощо). Характерною особливістю організації навчальної діяльності студентів на цьому етапі може стати порівняння певних явищ, способів вирішення проблем, осмислення ролі юристів, а також своєї ролі в різноманітних процесах. Компетентісна спрямованість навчання досягається шляхом включення навчальних завдань у алгоритм:

- 1) розв'язання навчального завдання професійного змісту,
- 2) оцінювання рішення з позицій культури (морально-етичної, соціальної, екологічної тощо),
- 3) оцінювання результату та процесу його досягнення з власної позиції (можливості задоволення особистих і загальноосвітніх потреб, розвитку, самореалізації тощо).

Третій етап – професійний, передбачає інтегративний розвиток усіх аспектів компетентності на основі виконання комплексних завдань із сфери професійної діяльності та іншомовного спілкування. На цьому етапі іншомовна підготовка допомагає збагачувати та поглиблювати професійний досвід студентів, оскільки, студенти використовують ІМ як знаряддя для обговорення та розв'язання професійних проблем. З огляду на завдання професійного етапу іншомовної підготовки провідною формою педагогічної взаємодії можна визначити співробітництво. Основною функцією педагога на цьому етапі є підтримка та допомога, формулювання завдань і забезпечення можливості вибору способів їх виконання. Ініціатива під час такого вибору способів виконання має належати студентам. На цьому етапі взаємодія між викладачем і студентом набуває характеру продуктивної спільної діяльності у співпраці, що дуже важливо в умовах комунікативно-діяльнісного підходу до організації навчання. У цьому процесі важливо визначити місце підручника: він повинен виконувати функції не тільки засобу навчання, а й засобу управління актом співпраці, надаючи йому форми, максимально близької до процесу реального спілкування. У зв'язку з цим основною структурною одиницею змісту підручника ми пропонуємо розглядати заняття / параграф, який є цілісним компонентом змісту і має свої цілі та завдання. Усі структурні одиниці підручника взаємопов'язані і, в цілому, забезпечують виконання вимог чинної програми. Головною метою й основним змістом навчальних занять є практична діяльність, спрямована на досягнення взаємодії між суб'єктами педагогічного процесу. А

основним засобом досягнення мети й оволодіння змістом є вмотивовані умовно-комунікативні та комунікативні вправи і завдання різного рівня складності [3].

Однією з ефективних форм роботи на третьому етапі формування професійної іншомовної компетентності може бути проектна робота студентів. Уміння використовувати метод проектів є показником високої кваліфікації, прогресивності професійної діяльності викладача, спрямованості на творчий розвиток студентів. Особливого значення при цьому набуває вміння організувати спільну діяльність викладача і студентів, а також діяльність студентів у проектних групах [2].

Вищі навчальні заклади не мають уніфікованих навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. Кожен із них створює свої, відповідно до умов функціонування. Аналіз навчальних планів підготовки фахівців юридичних спеціальностей засвідчив, що протягом першого року студенти вивчають предмети загальногуманітарного циклу, професійно-орієнтовані дисципліни – з другого курсу, і лише з третього курсу навчання студентів має виражену професійну спрямованість. Це свідчить на користь реалізації початкового етапу протягом першого року навчання, базового етапу – протягом третього семестру, а професійного – четвертого семестру. За наявності можливостей у навчальному закладі збільшити кількість часу на навчання професійного іншомовного спілкування за рахунок спецкурсів і факультативних занять, організованих на старших курсах, тривалість основного та професійного етапів доцільно збільшити.

Педагогічна наука визначає навчально-виховний процес (систему навчання) як багаторівневу ієрархічну структуру, в якій взаємодіє багато компонентів. До них належать: цільовий, стимулювально-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольно-регулятивний та оцінювально-результативний компоненти [4]. У пропонованій нами моделі професійно-спрямованої іншомовної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей представлено цільовий, змістовий та операційно-діяльнісний компоненти (див. рис. 1). Стимулювально-мотиваційний, контрольно-регулятивний та оцінювально-результативний компоненти також мають місце у цьому процесі, але у зв'язку з тим, що вони для нашого процесу іншомовної підготовки, у порівнянні з іншими подібними, є універсальними, то в моделі ми їх не виділяли.

Цільовий компонент кожного етапу визначає зміст і технологію іншомовної підготовки майбутніх фахівців юридичних спеціальностей. Так, завданнями початкового етапу є загальнокультурний зміст, пов'язаний зі сферою інтересів і цінностей студентів. До нього можна віднести розгляд питань, що сприяють розширенню їхнього світогляду та загальнокультурної компетентності (освіта, країнознавство, екологія, соціальні та економічні проблеми тощо). Важливим засобом розвитку творчої активності студентів під час іншомовного професійно-орієнтованого навчання ми розглядаємо мовленнєві ситуації, оскільки вони є творчим видом діяльності, що дозволяє комплексно оцінити рівень підготовленості студентів до іншомовного спілкування. Під час роботи з ситуаціями діяльності виникає можливість простежити або зафіксувати рівень здібностей студентів, їхню здатність до реалізації як комунікативної, так і загальнонавчальної компетенції. Насамперед це забезпечує формування у студентів умінь логічно вибудувати висловлювання, дібрати адекватні мовні засоби, що забезпечували б виконання комунікативних намірів студентів, висловлювати ставлення до проблем, які обговорюються, тощо. Цільовий компонент відображає усвідомлення викладачем і прийняття студентами мети і завдань навчальної дисципліни, розділу, теми, заняття.

Змістовий компонент. Змістом навчання є система знань, умінь і навичок, способів діяльності, форм поведінки, якими має оволодіти студент у процесі навчальної діяльності. Він визначається навчальним планом, програмами навчальних дисциплін і підручниками з предмету. Підручник має містити в собі всі засоби (текстові та поза текстові матеріали), що сприяли б формуванню у студентів іншомовної професійної компетентності.

Операційно-діяльнісний компонент відображає процесуальну сутність навчання та реалізується за допомогою певних методів, засобів і форм організації навчального процесу, що мають своєрідно відбиватись у змісті підручника. Всі компоненти навчального процесу необхідно розглядати в закономірному взаємозв'язку. Мета навчання визначає його зміст, а вони вимагають певних методів, засобів і форм стимулювання й організації навчання, у процесі якого необхідно здійснювати поточний контроль і регулювання. Нарешті, всі компоненти в сукупності своїй можуть забезпечувати певний результат.

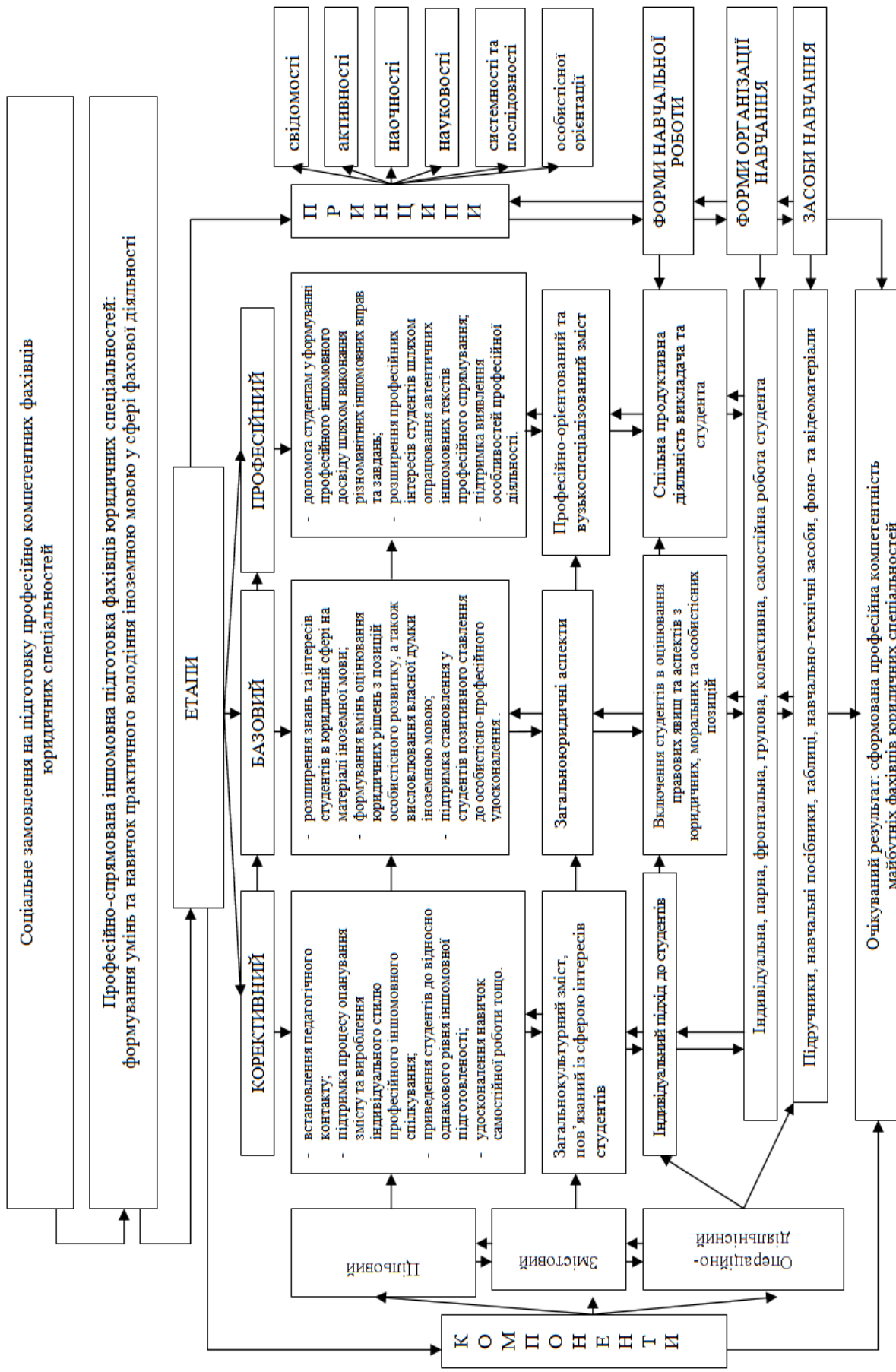

Рис. 1

Варто зазначити, що жодна модель не буде успішною, якщо вона не прийнята, не усвідомлена виконавцями і не апробована на практиці. Саме така модель, за нашими прогнозами, має бути відтворена у підручнику як основному засобі формування у студентів юридичних спеціальностей іншомовної професійної компетентності. Моделювання є важливим методом педагогічного пізнання, що дозволяє виявити закономірності навчальної діяльності, усвідомлення яких є необхідним для організації педагогічного процесу на наукових засадах. Підручники та навчальні посібники, що використовуються у процесі навчання ІМ, слугують своєрідними моделями опанування іншомовними компетенціями. Одним із шляхів реалізації оновленої моделі навчання має стати конструювання змісту сучасного підручника з формування іншомовної професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців юридичних спеціальностей як основного засобу навчання і важливого механізму реалізації змісту освіти. Він має характеризуватися різноманітними завданнями для самоперевірки, проблемними питаннями, вправами, враховувати досвід навчання на попередніх етапах, бути комунікативно спрямованим, придатним для організації самостійної роботи та самоосвіти студентів, володіти значними мотиваційними можливостями, здатними викликати інтерес і бажання студентів до оволодіння іноземною мовою.

Використані джерела

1. Зеер Э. Ф. Модернизация профессионального образования: Компетентностный подход : учебное пособие / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сыманюк; Рос. акад. образования, Московский психол.-соц. ин-т. – М. : МПСИ, 2005. – 216 с.
2. Соколова І. В. Проектний метод як засіб формування іншомовної комунікативної компетенції студентів економічних спеціальностей. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/5187/1/sokolovaa.pdf>.
3. Редько В. Г. Як забезпечити в навчанні іноземної мови ефективне функціонування системи: учитель – підручник – учень / В. Г. Редько // Іноземні мови в навчальних закладах. – 2004. – № 4. – С. 65–66.
4. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах / [Л. С. Панова, І. Ф. Андрійко, С. В. Тезікова та ін.]. – К. : Академія, 2010. – С. 36–44.
5. Модель [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki/> – Заголовок з екрану.

Федоренко А. Н.

К ВОПРОСУ О МОДЕЛИ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-НАПРАВЛЕННОЙ ИНОЯЗЫЧНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ ЮРИДИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье рассмотрена модель профессионально-направленной иноязычной подготовки будущих специалистов юридических специальностей, реализованной в содержании учебника.

Ключевые слова: *профессионально-направленная иноязычная подготовка, компетентность, учебник, профессиональное содержание.*

Fedorenko O. M.

ABOUT THE MODEL OF THE LEGAL SPECIALTIES STUDENTS' PROFESSIONALLY ORIENTED FOREIGN LANGUAGE TRAINING

The professionally oriented foreign language training model of future specialists in legal professions realized in the textbook context is examined in the article.

Key words: *foreign language education model, professional training, competence, textbook, professional content.*

Стаття надійшла до редакції 29.08.13